

PARENTS EDUCATION IN ENGLAND

Çiğdem Kılıç^{1*}, İlknur Civek² ve Melike Bulut³

¹Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü,
Bolu, TÜRKİYE, cgdmklc@gmail.com

²Çocuk Gelişimcisi ve Eğitimcisi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi İzzet Baysal Eğitim ve Araştırma
Hastanesi, Bolu, TÜRKİYE, ilknurcivek@hotmail.com

³Okul Öncesi Öğretmeni, Yazıcık İlkokulu, Zonguldak, TÜRKİYE
melikebulut39@hotmail.com

*Corresponding author

Abstract

Education of the parents who given the first education to the child for the purpose that individuals having conscious and acceptable behaviours in the society can be raised is an important subject which is over emphasized nowadays. So much so that, during this period from the beginning of prenatal stage in which period mother-fathers' personality is founded and from puberty to the stage when a child become an adult, parentage skills and knowledge need to be developed about the subjects such as child care, nutrition, education and development, mother-father-child communication, school term, puberty and sexual education, etc. Having regard to different requirement and circumstances of mother-fathers (socio-economic degree, educational status, mother's working, etc.) education opportunities are offered to mother and fathers at home, at institution, both at home and institution by means of both mobil services and distance education methods in many countries. In this sense, mother and father education is an important element which is thought to contribute for the child at first and then for the society and country's welfare. In this study made by means of literature search parents education's connection with lifelong learning and adult training is examined; the types of parent education are mentioned and last which programmes are applied on behalf of the parent education in England and what kinds of studies are worked are examined. In England, a special importance is paid for the mother father education because of the society's future and continuation. In England, hundreds of family education programmes are available which are offered free by Department of Education, as part of Sure Start Programme, by means of especially Sure Start Child Centers, multifunctional society centers, schools and health agencies. As the result of the research, Sure Start and similiar programmes which aim to educate mothers and fathers in England in many directions have appeared to be considerably successful and accepted by the people. Mother father education studies' structure and running mentioned in this research is thought that it will provide the inspiration for the similiar activities in Turkey.

Keywords: lifelong learning, adult education, parent's education, England.

Özet

Bilinçli ve toplum tarafından kabul edilen davranışlara sahip bireylerin yetiştirilebilmesi için kişiye ilk eğitimi veren ebeveynlerin eğitimi önemli bir konudur. Öyle ki anne babaların kişiliğin temellerinin atıldığı doğum öncesi dönemden başlayarak okul öncesi dönemde ve ergenlik döneminden bir yetişkin oluncaya kadar geçecek dönemde çocuk bakımı, beslenmesi, eğitimi ve gelişimi, anne-baba-çocuk iletişimi, okul dönemi, ergenlik dönemi ve cinsel eğitim vb. konularda anne babalık becerilerinin ve bilgilerinin geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Anne babaların farklı gereksinim ve durumları (sosyo-ekonomik düzey, eğitim durumları, annenin çalışması vb.) gözönünde bulundurularak evde, kurumda, hem evde hem kurumda gerek mobil hizmetler gerekse uzaktan öğretim yöntemleri ile anne babalara eğitim imkanları sunulmaktadır. Bu bağlamda anne ve baba eğitimi, başta çocuğun sonrasında toplumun ve ülkenin refahına katkı sağlayacaktır.

Literatür tarama yoluyla yapılan bu çalışmada; anne-baba eğitiminin yaşamboyu öğrenme ve yetişkin eğitimi ile bağlantısı incelenmiş; anne-baba eğitimi türlerinden bahsedilmiş ve son olarak İngiltere'de anne-baba eğitimi adına hangi programların uygulandığı ve ne gibi çalışmaların yapıldığı incelenmiştir. İngiltere'de anne-baba eğitimine toplumun geleceği ve devamı için özel bir önem verilmektedir. İngiltere'de Eğitim Bakanlığı (Department For Education) tarafından ailelere , Sure Start Programı kapsamında Sure Start Çocuk Merkezleri başta olmak üzere çok amaçlı toplum merkezleri, okullar ve sağlık kuruluşları aracılığıyla ücretsiz olarak sunulan yüzlerce aile eğitim programı bulunmaktadır. Araştırma sonucunda İngiltere'de anne-babaları pek çok yönden eğitmeyi amaçlayan Sure Start ve benzeri programların oldukça başarılı olduğu ve halk tarafından kabul gördüğü anlaşılmıştır. Bu çalışmada bahsedilen anne-baba eğitimi çalışmalarının yapısının ve işleyişinin Türkiye'deki benzer faaliyetlere ilham kaynağı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: yaşamboyu öğrenme, yetişkin eğitimi, anne-baba eğitimi, İngiltere.

1. GİRİŞ

Yaşamboyu öğrenme, “yaşamboyu, gönüllü ve özgüdü” temelinde kişisel veya mesleki nedenlerle yeterliliğin değişmesi ve gelişmesidir (Ireland Ministry of Education and Science, 2000; Akt. Toprak ve Erdoğan, 2012, 70). Yaşam boyu eğitim, örgün ve yaygın eğitim süreçlerinde gerçekleşen öğrenme pratiklerini kapsayan bir kavramdır. Yaşam boyu eğitim, örgün eğitimin bir alternatifi değil, örgün eğitimde eksik ve yetersiz kalan verilerin sonradan tamamlanması veya daha önce keşfedilmemiş yeteneklerin keşfedilmesi olarak görülebilir (Göksan, Uzundurukan ve Keskin, 2009, 144).

Yaşam boyu eğitimin/öğrenmenin asıl vurgusunun öğrenme çabasının yaşam boyu sürmesi olduğuna göre kavramın bütün eğitim süreçlerinin toplamını ifade etmesi kaçınılmazdır. Ancak yine de tartışma konusu olan asıl alanın yetişkin eğitimi pratikleri olduğu da göz ardı edilmemelidir. Denilebilir ki yaşam boyu eğitim/öğrenme kavramı, eğitim sistemlerinin bütününün, hızla değişen dünyada önemi artan yetişkin eğitiminin ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılması gerektiğinin altını çizmektedir (Bağcı, 2011, 141).

Günümüz teknoloji ve bilgi çağında bireylerin var olabilmesi ve yaşam koşullarını iyileştirebilmesi için sahip olmaları gereken en önemli becerilerden biri de yaşam boyu öğrenmedir (Göksan, Uzundurukan, ve Keskin, 2009, 143). Dünya çok hızlı ve çok yönlü bir değişim içindedir. Değişimin yönü ve niteliği üzerine farklı bakış açılarından farklı yorumlar yapılıyor olsa bile herkesin kabul ettiği şey değişimin sürekliliği ve artan hızıdır. Yaşam boyu eğitim/öğrenme, hızlı değişimin insan hayatında ortaya çıkardığı yeni ihtiyaçların giderilmesi için bir çözüm noktası olarak görülen eğitim ile ilgili tartışmalarda sıkça karşılaşılan bir kavram olmuştur (Bağcı, 2011, 140).

Üretilen bilgiler yeni teknolojileri doğururken, bu teknolojiler de bilginin her geçen gün daha hızlı ve daha kolay paylaşımına imkân tanımaktadır. Bu döngü, hem bireyler hem de toplumlar için, merkezinde bilginin yer aldığı bir gelişmişlik düzeyini öngörmektedir. Bilgi toplumunun başarılı kişileri her konuda ve yaşam boyu öğrenebilen kişilerdir (Berberoğlu, 2010, 114).

Fırsat eşitliği ve sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesinde yaşamsal öneme sahip bir konu olarak görülen Yaşam Boyu Öğrenme olgusunun 4 temel amacı şöyle sıralanabilir:

- Yaşam boyu öğrenmenin bireylerin kişisel gelişiminde anahtar bir faktör olarak önemi konusunda kamuoyunun dikkatini çekmek, Avrupa için emek yoğun bir kalkınma ve rekabet modeli kurmak,
- Eğitim ve öğretim kurumları ile özellikle küçük ve orta boy işletmeler arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- Akademik ve mesleki niteliklerin tanımlanması yoluyla ortak bir Avrupa alanı yaratmak,
- Özellikle kadın ve erkek arasında eğitime girişte fırsat eşitliğini geliştirmenin önemini vurgulamak (Gündoğan, 2003:299–312).

Sorun yetişkinlerin de eğitim fırsatlarından yararlanabilmesi olduğundan yaşam boyu eğitim/öğrenme kavramı ilk bakışta sadece yetişkin eğitimi disiplininin sınırlarında gibi gözükmemektedir. Genel olarak yaşam boyu eğitim/öğrenme uygulamaları olarak anılan eğitim pratiklerinin hemen hepsinin yetişkin eğitimi etkinlikleri olmasının nedeni de yetişkin eğitimi ve yaşam boyu eğitim/öğrenme kavramları arasındaki ayırım çizgilerinin belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Oysaki yaşam boyu eğitim/öğrenme tartışmalarının geldiği aşamada görülmektedir ki kavram, eğitim sistemlerinin tüm düzeylerinde bir yeniden yapılanmayı kapsayan,

“beşikten mezara kadar” biçiminde özetlenen daha geniş bir içeriğe sahiptir ve bu kavram yetişkin eğitimi uygulamalarının yaygınlaştırılmasını ve geliştirilmesini kapsamakla birlikte buna indirgenemez (Bağcı, 2011, 141).

1.1 Yetişkin Eğitimi

Bireyin öğrenmesi ister rastlantısal, ister planlı eğitim etkinlikleri şeklinde olsun, sadece planlı eğitim etkinliklerine “yetişkin eğitimi” denilmektedir. Burada yetişkin eğitimi tanımlayan anahtar sözcük, “yetişkin” ifadesi olmaktadır. Fakat yetişkin kimdir? Eğer biyolojik olarak tanımlanırsa, çoğu kültürler erinlik [puberte] dönemini yetişkinliğe giriş olarak düşünür (Ültanır, E. ve Ültanır, G. 2005, 4).

Knowles'a (1996, 55) göre, “yetişkin” sözcüğünün dört tanımı vardır. Bunlar; biyolojik tanım, yasal tanım, toplumsal tanım ve son olarak da psikolojik tanımdır.

Biyolojik Tanım: Biyolojik olarak üretilebilen yaşa erişildiği zaman yetişkin olunur.

Yasal Tanım: Yasaların bireye oy kullanabileceği, sürücü belgesi alabileceği, rıza olmaksızın evlenebileceği ve benzeri şeyleri söylediği yaşa erişildiği zaman yasal olarak yetişkin olunur.

Toplumsal Tanım: Toplumsal olarak tam zamanlı çalışan, eş, anne/baba, oy kullanan yurttaş ve benzeri roller gibi yetişkin roller yerine getirilmeye başlandığı zaman yetişkin olunur.

Psikolojik Tanım: Psikolojik olarak birey yaşamından sorumlu olduğu; öz-yönetimli olmaya ilişkin bir benlik kavramına eriştiği zaman yetişkin olunur.

Bilgilerin, becerilerin hızla eskidiği ve yetersizleştiği 'küresel' dünyada, hangi düzeyde eğitim alırsa alsın, herkesin yetişkin eğitimi hizmetlerinden sürekli yararlanarak kendini yenilemesine, geliştirmesine gereklilik vardır. Bu yüzden yetişkin eğitimi, giderek artan ölçüde insanların ve ulusların geleceğini belirleyen en can alıcı hizmetlerden biri olmaktadır (Miser, 2002, 56).

Yirminci yüzyılın başlarına kadar önemli kültürel değişmelerin süresi (örneğin; kitlesele yeni bilgi girdileri, teknolojik yenilikler, mesleklerdeki değişmeler, nüfus hareketliliği, ekonomik ve siyasal sistemlerdeki değişmeler vb.) birkaç kuşak gerektirmekteydi. Ancak yirminci yüzyılda bu durum değişmiş, birçok kültürel devrim ortaya çıkmış ve hız kazanmıştır. Bu yeni koşullar altında 21 yaşına kadar kazanılmış olan bilgi ve beceriler 40 yaşına gelinceye kadar büyük ölçüde eskimektedir (Ayhan, 1989: 530).

Duman'a (2000: 43) göre, genel olarak yetişkinler eğitiminin üç temel amacı vardır. Bunlar:

- ▲ Toplumun gereksinim duyduğu bilgi, görgü, beceri ve yeterlik düzeyine sahip bir yetişkinler toplumu oluşturmak,
- ▲ Yetişkinlerde içinde yaşadıkları toplumun gelişmesini ve yaşamasını engelleyen sorunların üstesinden gelmeyle ilgili bir anlayış geliştirmek ve yetişkinleri bu sorunların çözümüne hazırlamak,
- ▲ Kendini gerçekleştirme amacına yönelik olarak tüm yetişkinlere kendi tutum, bilgi, anlayış ve özelliklerini geliştirme fırsat ve olanakları sağlamak.

Yetişkin eğitimi programları genellikle şu alanlarda planlanarak gerçekleştirilebilmektedir:

Okuma-yazma, temel eğitim, tamamlama eğitimi (yetişkinler için her düzeydeki örgün eğitimi tamamlama), çevre, tüketici, trafik, sağlık, toplum kalkınması, yurttaşlık eğitimi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, göç edenlere yönelik uyum çalışmaları, dil eğitimi (anadil ve yabancı dil), kentlilik bilincini yükseltme, kentlilik, tarım ve örgütleri/kooperatif eğitimi, müze ve sanat eğitimi, mahkumlara yönelik eğitim, anne-baba eğitimi, anne çocuk eğitimi, kadının statüsünün değiştirilmesi çabaları, meslek eğitimi, teknik-teknolojik eğitim, hizmet-içi eğitim, boş vakit değerlendirilmesi, hobi/el sanatları eğitimi, yaşlılara yönelik eğitim, özürülüler (özürülü bireye, ailesine, topluma yönelik eğitimler) eğitimi, spor, açık hava aktiviteleri, toplum ilerlemesi çalışmaları, kişisel gelişim ve kültür eğitimi (Ural, 2009, 186).

Yetişkin eğitim türlerinden biri de anne-baba eğitimidir. Oğuzkan'a (1981, 19) göre, anne-baba eğitimi; anne babaları çocuk bakımı ve aile yaşamının geliştirilmesi gibi konularda aydınlatıp yetiştirmeyi amaçlayan halk eğitimi çalışmalarına verilen addır. Titmus, Buttedahl, Ironside ve Lengrad'a (1997, 26) göre, anne-baba eğitimi; çocukların yetiştirilmesi, aile ilişkileri, ailede ve toplumda anne-babaya düşen yükümlülüklerin yerine

getirilmesi için gerekli bilgi, tutum ve becerilerin sistemli biçimde geliştirilmesidir. Ömeroğlu'na (1999, 1) göre ise, anne-baba eğitimi; anne babayı desteklemek için zengin ev ortamını sağlamak, anne-baba-çocuk iletişimini gerçekleştirmek, çocuğun doğumundan ilkokulun başlangıcına kadar olan devrede gelişimlerine cevap vermek amacıyla düzenlenen öğrenme etkinlikleri sürecidir. Görüldüğü üzere, literatürde anne-baba eğitimi ile ilgili yıllara göre değişen ama içeriği anne-baba-çocuk üçgeni (çekirdek aile) olan ve anne babayı eğiterek güçlendirmeyi hedef alan tanımlar yapılmıştır.

Yaşadığımız yüzyıl iletişim ve etkileşimin arttığı, buna bağlı olarak değişim ve dönüşümün hızlandığı, bilimsel bilgi ve teknoloji alanında olağanüstü gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu yüzyılda yaşanan olağanüstü hızlı değişim ve dönüşümler, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda yarattığı etkiyle sosyal hayatı ve insanlar arasındaki ilişkileri de derinden etkilemiştir. Toplumsal yapının merkezinde olan ailede bu durumdan ciddi şekilde etkilenmiştir (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2011, 38-39). Değişen toplumsal özelliklerle birlikte anne babalık rolleri de değişikliğe uğramış, yaşam koşulları anne babalığı daha zor ev karmaşık hale getirmiştir. Anne babalıkla ilgili bilgiler genellikle aile büyüklerinden edinilirken bugün çalışan annelerin artması, aile büyüklerinden uzak yaşam, tek ebeveynli aileler gibi nedenlerle çocuk bakımı ve eğitimine ilişkin bilgi ve destek gereksinimi farklı boyutlar kazanmıştır. Bu bağlamda, anne babaların informal sosyal destek ve bilgi kaynaklarına ulaşımın güçleşmesi, artan ve daha karmaşık hale gelen ebeveynlik beklentileri, formal aile destek sistemlerinin aile gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalması, ekonomik düzeyi düşük ailelerin eğitim ve sosyal destek gereksinimleri anne baba eğitimlerine gereksinim duyulmasının nedenleri arasında sıralanabilir. (Tezel Şahin ve Özyürek, 2012, 147).

Anne babalara yönelik uygulanan eğitim programları ile anne babaların, anne babalık becerilerini ve bilgilerini geliştirmek, çocuk gelişimi ve bakımı ile ilgili bilgilerine katkıda bulunmak, çocuğun bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimine nasıl destek olabileceklerine ilişkin öğrenme deneyimlerini geliştirmek amaçlanmaktadır (Tezel Şahin ve Özyürek, 2012, 146). Bu amaçla anne babalara, ebeveynlik rolleri hakkında bilgi verilmekte, çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranışlar geliştirebilmelerine yardımcı olunarak çocukları ile sağlıklı iletişim kurabilme ve sorun çözebilme becerileri kazandırılmakta, etkili anne baba eğitiminden cinsel eğitime kadar çocuk ve genci ilgilendiren farklı konularda anne babalara rehberlik edilmektedir (Yavuzer, 2014, 9).

Anne eğitiminin etkililiği üzerine yapılan bir çalışmada, anneleri eğitim almış okul öncesi kurumlarına devam eden çocukların hem bilişsel, sosyal, duygusal gelişimlerinin hem de sonraki yıllarda okul başarılarının, anneleri eğitim almamış çocuklara göre çok üstün olduğu bulunmuştur (Kağıtçıbaşı, 1989, 27-28). Anne-baba eğitim programının etkililiği üzerine yapılan bir başka çalışmada ise, anne -baba eğitim programına katılan anne babaların çocuklarının davranış sorunlarında anlamlı bir düzeyde azalma olduğu, aynı zamanda anne babaların başlangıçta normal düzeyde olan depresyon düzeylerinde anlamlı bir düzeyde düşme olduğu kaydedilmiştir (Kaymak, 2013, 98). Öyle ki uygulanan anne-baba eğitim programlarının, hem çocukların gelişim ve eğitimlerine katkıda bulunduğu hem de çocuğun ve ebeveynlerin davranışlarında iyileşmelere sebep olarak anne-baba-çocuk ilişkisine olumlu bir katkı yaptığı söylenebilir.

Anne-baba eğitimleri ev merkezli eğitim, kurum merkezli eğitim, eğitim kurumlarıyla bütünleştirilmiş anne-baba eğitimi, uzaktan öğretim yoluyla eğitim, mobil hizmetler yoluyla eğitim ve çocuktan çocuğa eğitim yoluyla anne-baba eğitimi olmak üzere farklı biçimlerde yapılmaktadır. Bunlardan;

1. *Ev Merkezli Eğitim:* Evde aile eğitiminin en önemli özelliği, çocuğun gelişimi ve eğitiminde evi ve aileyi temel alması ve anneye çocuğu ile birlikte evinde hizmet götürmesidir (Üstünoğlu, 1991, 126).

2. *Kurum Merkezli Eğitim:* Kurum merkezli aile eğitimi, anne-baba-eğitimci etkileşimine dayanmaktadır ve haftanın belli günleri kurumda grup toplantıları düzenlenerek anne babaların bilgilendirilmesi şeklinde yürütülmektedir (Çağdaş ve Şahin Seçer, 2004, 17).

3. *Eğitim Kurumuyla Bütünleştirilmiş Eğitim:* Eğitim kurumuyla bütünleştirilmiş anne-baba eğitimleri, başta okul öncesi olmak üzere farklı tür ve düzeydeki eğitim kurumlarına devam eden çocukların anne babalarına aynı kurumda ve evlerinde eğitim verilmektedir. Bu yolla çocuklara uygulanan eğitim programıyla aile eğitim programı bütünleştirilmektedir (Üstünoğlu, 1991, 129).

4. *Uzaktan Öğretim Yoluyla Anne-Baba Eğitimi:* Uzaktan öğretim yoluyla aile eğitimi yaklaşımında, anne-baba eğitimi mektup, radyo, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarından yararlanılarak gerçekleştirilir. Bu tür anne-baba eğitimleri özellikle fiziksel koşullar veya zaman kısıtlamaları nedeniyle diğer programlara katılamayan aileler için faydalı olabilmektedir. (Özdemir, 2012, 200).

5. *Mobil Hizmetler Yoluyla Anne-Baba Eğitimi*: Bu eğitim türünde okul öncesi eğitim alma şansı olmayan çocukların yaşadıkları yerlere gezici otobüslerle giderek, çocuklara belirli bir zaman dilimi içinde zihinsel ağırlıklı eğitim programı uygulanmakta ve onları ilköğretime hazırlamak amaçlanmaktadır (Anandalakshmy ve Balagopal, 1999, 1).

6. *Çocuktan Çocuğa Eğitim Yoluyla Anne-Baba Eğitimi*: Evde, okulda ya da dışarıda, çocukların öğrendiklerini diğer çocuklara aktarması olarak tanımlanabilen çocuktan çocuğa eğitim, aile ve topluma katkısı büyük olan bu yaklaşımdır. Bu yaklaşımla, çocuklara kazandırılan doğru beslenme ve sağlıkla ilgili bilgi ve alışkanlıkların çocuk tarafından anne baba ile paylaşılması yoluyla topluma yayılması, çocukların kendileri tarafından kullanılabilmesi, aynı zamanda toplumun gelişmesi sağlanabilmektedir (Tezel Şahin ve Özyürek, 2012, 155).

2. İNGİLTERE'DE ANNE-BABA EĞİTİMİ

İngiltere'de erken çocukluk eğitimi doğum öncesinden başlayarak 5 yaşına kadar verilmektedir. Doğum öncesinde annelere çocukların ilk aylarından itibaren beslenmeleri, sağlıkları ve eğitimleri ile ilgili eğitim verilmektedir. Hükümet çocukların ve ailelerin çok sektörlü bir hizmete ihtiyaç duyduğuna inandığından, erken çocukluk hizmetlerinde Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve toplumun kendisi bir arada çalışmaktadır (Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Çalışma Ziyaretleri Raporu, 2012, 28-29). İngiltere'de anne-baba eğitimleri birçok farklı şekilde yapılmaktadır. Bunlar:

2.1 Sure Start Programı

1999-2000 yılları arasında hükümet tarafından başlatılan Sure Start Programı ile ulusal düzeyde belirlenen erken çocukluk eğitimi ve politikaları doğrultusunda yerel düzeyde çalışmalar yürütülmektedir (Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Çalışma Ziyaretleri Raporu, 2012, 32). "Sure Start"; hükümetin çocukları, ailelerini ve genel olarak toplumu desteklemek için erken eğitim, çocuk bakımı, sağlık hizmetlerinin birleştirilmesiyle oluşturduğu geniş kapsamlı bir programdır. Bu programın amacı; her çocuğun en iyi şartlarda yaşaması, ailelerin daha iyi olanaklara sahip olması, daha kaliteli çocuk bakım hizmetlerinin verilmesi ve toplumun daha güvenli ve güçlü olması için çalışmalar yapmaktır (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2006, 8-9). Sure Start Programlarının ana amacı, hamile anne adaylarına ve en dezavantajlı bölgelerden gelen 4 yaş ve altındaki çocuklara destek sunmaktır. Sure Start Merkezlerinde verilen anne-baba eğitimleri ile çocukların, özellikle dezavantajlı olanların, evde ve okulda fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerine destek verilmektedir. (<http://www.nidirect.gov.uk>).

Sure Start Merkezleri, bulunduğu bölgelerdeki ihtiyaçlar doğrultusunda erken çocukluk eğitiminde rolü olan kişi ve kurumlar arasında bağlantılar kurarak projeler ve hizmetler geliştirmektedir (Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi Çalışma Ziyaretleri Raporu, 2012, 33). Sure Start Merkezleri yılda minimum 48 hafta, günde en az 10 saat, hafta içi 5 gün olmak üzere çocuklar için bakım ve eğitim, aileler için sağlık ve çeşitli öğrenme fırsatları sunan anne-baba eğitimleri, mesleki eğitimler, velilere ve bakıcılara eğitim, çok çeşitli meslek gruplarından uzmanlara ulaşabilme imkanları, çocuk bakıcıları için iletişim ağları, iş imkanları için etkin bağlantılar sunmaktadır (<http://www.westex.childrencentre.org/>). Sure Start Merkezlerinde anne babalara ve çocuklarına sunulan temel hizmetler şunlardır:

- Sosyal yardım hizmetleri ve ev ziyaretleri,
- Ailelere ve anne babalara destek,
- Birinci basamak toplum sağlığı hizmetleri ve danışmanlık,
- Çocuklar için grup ve ev temelli olan, kaliteli oyun, öğrenme ve çocuk bakımı desteği,
- Konuşma, dil ve iletişim desteği,
- Toplumdaki tüm çocuklar için destek ve onların farklı ihtiyaçlarını tanıma (Özel ihtiyaçları olanlara destek).

Bununla birlikte, her bir yerel Sure Start Merkezi'nde anne babalar ve çocuklara sunulan hizmetlerin içeriği değişebilir: Doğum öncesi destek ve danışmanlık; emzirme desteği de dahil olmak üzere doğum sonrası destek; bebek masajı, bebek yogası, oyun seansları gibi bebekler ve küçük çocuklar için programlar; etnik azınlık aileler için destek, babalar grubu, ebeveyn kursları, beslenme ile ilgili kurslar; ebeler, sağlık

çalışanları, konuşma ve dil terapistleri tarafından verilen sağlıkla ilgili destek hizmetleri vb. (<http://www.nidirect.gov.uk>).

Sure Start Çocuk Merkezleri bünyesinde, anne babalar ve çocuklar için etkinlik takvimleri oluşturmuştur. Bu etkinlikler, merkezin bulunduğu bölgedeki ailelerin ve çocukların ihtiyaçları doğrultusunda planlanmakta ve çeşitlilik gösterebilmektedir. İngiltere'nin güneybatı bölgesindeki Sure Start Çocuk merkezlerinde uygulanan anne baba eğitimine yönelik etkinliklerden aşağıda bahsedilmektedir:

Aktif Çocuklar (Active Kids): Aktif Çocuklar etkinliği, anne babalar ile 5 yaş altı çocukları içindir. Etkinlik tüm okul tatillerinde yapılmaktadır. Etkinliğe, çocukların 11 yaş altındaki kardeşleri de katılabilmektedir. Bu etkinliğin amacı, anne babaların çocukları ile oynayarak onlara destek olmasını sağlamaktır.

Yetişkin Öğrenme (Adult Learning): Bu etkinlikte, anne babalara, ulusal düzeyde tanınan yeterliliğe sahip matematik, İngilizce gibi temel derslerde 10 hafta süreyle eğitim verilmektedir. Etkinlik 5 yaş altı çocuklar ve aileleri içindir. Bu eğitimin amacı, anne babaların çocuklarının derslerine yardım etmesi ve onların güvenini kazanmasıdır.

Bebek Kafesi (Baby Cafe): Emziren annelerin belirlenen günde ve saatte, bir topluluk salonunda biraraya gelip kahve içerek hem emzirme ile ilgili problemlerine destek alabilecekleri hem de özel sorunlarını çözüm bulabilecekleri bir faaliyettir.

Bebek Kulübü (Baby Club): Bu etkinlik, bebekleri yaklaşık 8 aylık olan ebeveynlerin katıldığı bir eğitimidir. Bebek kulübü, yeni ebeveynlere, diğer ailelerle bilgi alışverişinde bulunabileceği, aynı zamanda bebeklerinin diğer bebeklerle oynadığı, harika bir sosyal çevre sağlamaktadır. Her oturumda ebeveynlerin bebekleri ile ilgili sorunlarına yardımcı olacak bir Toplum Sağlığı Hemşiresi bulunmaktadır.

Bebek Masajı (Baby Massage): Sure Start Çocuk Merkezleri'nde, 1 yaş üzeri bebekleri olan annelere, 5 hafta boyunca oturumları yaklaşık 1.5 saat süren Uluslararası Bebek Masaj Derneği'nin (The International Association of Infant Massage) programını izleyen bebek masaj dersleri verilmektedir. Dersler, en fazla 10 bebek olacak şekilde küçük bir grupta yapılmaktadır. Bebek Masaj dersleri ile bebekler rahatlamakta, anne ve bebek arasında mükemmel bir bağ kurulmasına destek olunmaktadır.

Baby Resus: Bu kurslarla; annelere, ayda bir kez, bir bebeğin canlandırma veya boğulma olayı ile baş edebilmek için gerekli becerileri öğretmeyi amaçlayan bir çok temel dersi içeren eğitimler verilmektedir. Bebek canlandırma etkinlikleri, bir buçuk saat sürmekte, en fazla 10 bebek ve annenin bulunduğu küçük bir grupta çalışılmaktadır.

Dads Stay and Play: Dads Stay and Play, sadece babalar ve erkek bakıcılarla, her ayın iki cumartesi gününde, onların 5 yaş altındaki çocukları için çocukların 11 yaş altı kardeşlerinin de katılabildiği bir etkinliktir. Her ayın iki cumartesi gününde bu gruplarda, babaların çocukları birlikte oyun oynamalarına destek olunmakta ve diğer babalarla konuşarak eğlenceli bir vakit geçirmelerine fırsat verilmektedir (<http://westex.childrecentre.org>). Görüldüğü üzere yapılan etkinliklerin çoğu annelik becerilerini geliştirmeye yönelikken, babalık becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimlerde yapılmaktadır.

Here's Looking at You Baby: 0-6 ay bebekleri olan aileler için yapılan etkinliklerdir. Amaç, ebeveynlerin bebeğin davranışlarını, bize gösterdiği işaretlerle anlamasına yardımcı olmaktır.

Hazine Sepetleri (Treasure Baskets): Bu oturumlar, ebeveynler için 6-12 aylık bebeklerin dünyasını anlamaya, onların güven duygusunun geliştirmeye yardım ederek ebeveynlere zengin deneyimler sunar.

Solihull, Understanding Your Child's Behaviour: Bu etkinlikle, ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını anlamasına yardımcı olunmaktadır. Böylelikle ebeveynlik becerilerini geliştirebilmelerine olanak sunulmaktadır.

Weaning Talk: Bu oturumlarda, çocuğu 4-12 ay arasında olan annelere çocuk beslenmesi hakkında bilgi verilmekte ve konuyla ilgili soruları cevaplanmaktadır.

Bumb to Baby: Bu oturumlarda 0-12 aylık bebekler ve anneleri için su oyunu, hazine sepetleri, kirli oyun (messy play), müzik vb. etkinliklere yer verilmektedir. Böylece annelerin birbiri ile tanışması, paylaşımlarda bulunması, yeni deneyimler elde etmesi ve danışmanlık alması sağlanmaktadır.

Ayrıca, 0-5 yaş çocuğu olan anne babalar (*Messy Makers*); ikiz çocukları olan anne babalar (*Twins Group*)

ve genç ebeveynler (*Young Parents Group*) için oluşturulmuş, ebeveynlerin ve çocukların birarada tanışmalarını, eğlenceli vakit geçirmelerini sağlayan, oyun, müzik, sanat vb. eğlenceli aktivitelere yer verilen eğitimlerde bulunmaktadır (www.surestartexeter.org.uk).

2.2 Çok Amaçlı Toplum Merkezleri

Sure Start'a bağlı toplum merkezlerinde çok farklı uygulamalara rastlamak mümkündür. Bu merkezlerde çocuk eğitimi ve bakımı vb. hizmetlerin yanısıra, annelerin çalışma hayatına katılmalarına yönelik çeşitli kurslar organize edilmekte, anneler doğumdan önce bilgilendirilmektedirler. Bu merkezlerden biri olan *Play Time*, tam bir toplum merkezi örneğidir. Bu merkezde annelere, hamilelik döneminden itibaren eğitim verilmektedir. Ayrıca, bu merkezde 10 yaşına kadar olan çocuklarına, çocuk eğitimi, bakımı, etüt dersleri vb. hizmetlerin verildiği çok amaçlı odaların yanısıra, anne-baba eğitimlerinin yapıldığı aile eğitim odaları da bulunmaktadır.

İngiltere yerel anlamda 33 bölgeye ayrılmıştır ve bunlardan biri olan Tower Hamlets, çoğunluğunu Bangladeşli insanların oluşturduğu bir bölgedir. Tower Hamlets çocuklara hizmet etmeye yönelik yeni bir dönüşüm programı hazırlamıştır. Bu program kaynağını "*Her Çocuk Önemlidir*" programı çerçevesinde ülke geneline yönelik olarak hazırlanmış olan ulusal gündemden almıştır. Ulusal gündemin anahtar mesajı; aileler ve çocukları için çocukluk ve ergenlik dönemlerinin en iyi şekilde geçirilmesine yönelik hizmetlerin, hükümet ve yerel yönetimlerce yerine getirilmesidir. St. Hilda's Doğu Toplum Merkezi, Tower Hamlets çatısı altında farklı alanlarda faaliyet gösteren bir kuruluştur. St Hilda's da birçok program yürütülmektedir. Bu programlar içinde anne-baba eğitimine yönelik 2 program bulunmaktadır:

Sınır Kadınları Projesi: Bu projenin odaklandığı nokta kadınların güçlendirilmesidir. Kadınlara, günlük hayatta kendilerine güvenen bireyler olmaları için çeşitli kurslar verilmekte ve toplantılar düzenlenmektedir. Bu program, 5 yaş altı çocuklara verilen programla birlikte çalışmaktadır. Böylece anneler ve bacıcılar çeşitli alanlardaki becerilerini arttırırken, çocukları da güvenli bir ortamda çalışabilmektedir.

Surjamuki: Surjamuki, Tower Hamlets'deki engelli gençler tarafından çok sevilen ve devam edilen bir program olmuştur. Proje, 11-19 yaş arasındaki engelli gençlerin daha rahat ortamlarda büyümelerini sağlamak ve bu konuda onlara cesaret vermek, ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuştur. Program hem gençlerin bağımsız bireyler olarak yaşamalarında onlara yardımcı olmakta hem de ailelerine bu konularda bilgi veren paneller düzenlemektedir (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2006, 14-18).

2.3 Diğer Anne Baba Eğitim Programları

İngiltere'de Eğitim Bakanlığı (Department for Education) tarafından ailelere yerel Sure Start Çocuk Merkezleri, okullar ve sağlık kuruluşları aracılığıyla ücretsiz olarak sunulan yüzlerce aile eğitim programı bulunmaktadır. Bu aile eğitimi programlarından anne-baba eğitimine yönelik olan programlardan bazıları şunlardır:

Families and Schools Together (FAST): Ebeveynlerin, çocuklarının gelişimlerini desteklemek ve onlarla olan iletişimlerini arttırmak amacıyla düzenlenmiş bir programdır. Okul öncesi 3-5 yaş ve ilkokulda 5-11 yaş arası çocukları kapsamaktadır. Çocukların davranışlarını, başarılarını, sosyal becerilerini geliştirmek ve iyileştirmek hedeflenmiştir. Çocuk istismarını ve kötüye kullanılmalarını azaltmak temel amaçlardandır. Ebeveynler ve çocukları sekiz haftalık bir süreç boyunca stresi nasıl yöneteceklerini öğrenme, stresi azaltma, çocuklarını cesaretlendirme ve destekleme konularında eğitilmektedirler. Bu sekiz haftalık eğitim sonucunda ebeveynler mezun olarak programı tamamlamaktadırlar.

Family Nurse Partnership (FNP): Genç ve bebek bekleyen annelere yönelik hazırlanmış bir programdır. Programa babalar da katılabilmektedir. Doğum öncesi ve infant adını verdiğimiz 0-2 yaş arası çocukların bakımı, sağlığı ve beslenmesi hakkında bilgilendirme amacıyla düzenlenmiş bir programdır. İlk hamileliklerinde deneyimsiz olan annelerin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi sağlanmaktadır. Genç anneler ve çocukları için uzun vadede yararlarını gösterecek bir program olduğu düşünülmektedir.

Stepping Stones Triple-Standard and Group: Fiziksel ya da otizm, down sendromu, prader-willi sendromu gibi öğrenmeyle ilgili rahatsızlığı olan çocukların ebeveynlerine yönelik programdır. Bebeklik dönemi 1-2 yaş, okul öncesi dönemi 3-5 yaş ve ilkokul döneminde 5-11 yaşları kapsamaktadır. Ebeveynlerin stres, depresyon, mental sağlık problemlerini azaltmak, onlara destek sağlamak ve var olan durumu iyileştirmek hedeflenmektedir. Eğitim sonucunda çocukların davranışlarında olumlu gelişmeler gözlenmiştir.

The Incredible Early Years (IYEEY) BASIC and ADVANCE: Okul öncesi 3-5 yaş aralığında bulunan çocukların ebeveynlerine yönelik bir programdır. Daha çok sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı aileler, tek ebeveynler, risk grubunda olanlar dahil edilmek istenmiştir. Ebeveynler 12 haftalık grup eğitimleri alarak çocuklarına olumlu yönde katkı sağlamaktadırlar. Bu programında uzun süreçte olumlu etki yapacağı düşünülmektedir. Karmaşık konularda ebeveynlerin kriz ve stres yönetme becerilerini geliştirerek çocukların kötü bakım veya ihmallerini önlemeye yardımcı olmaktadır.

Parent Management Training Oregon Model (PMT0): Okul öncesi 3-5 yaş ve ilkokul 5-11 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu yaş grubu aralığındaki çocukların davranış ve duyguları hakkında ebeveynlerin bilgi sahibi olmalarını ve çocukların gelişimlerine uygun davranışlar göstermelerini amaçlamaktadır. 19 hafta ve daha fazla olabilecek şekilde bireysel ya da grupla oturumlar sürdürülmektedir. Yapılan eğitimlerle çocukların davranışlarında gelişimler ve okul başarısında artış sağlanmıştır. Ayrıca ebeveynlerin depresyonlarında azalma görülmüştür. (<http://www.education.gov.uk/>).

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yetişkin eğitimi türlerinden biri olan anne-baba eğitimleri, son yıllarda çocuk eğitimleri ile birlikte adından daha sık söz edilen bir eğitim türü olmuştur. Ailenin en küçük üyesi olan çocuğun yetiştirilmesi için her meslekte olduğu gibi anne-babalık becerilerinde de bilgi sahibi olunması toplumsal yapının sağlıklı bir şekilde devamı için önemlidir. Anne babaların çocuğun tutum, davranış ve düşüncelerinin şekillenmesinde en etkili kişiler olduğu bir gerçektir. Ancak ebeveynlerin çocuğun eğitime katkı yapabilmesi, anne babanın anne-babalık rollerini bilmesi, kendini geliştirmesi, çocuğun gelişimi ve eğitimi konusunda bilgi ve beceri sahibi olması, kısaca donanımlı hale gelmesi ile mümkündür. Aynı zamanda kadınların çalışma hayatına dahil olması, değişen aile yapısı, babaların çalışma şartları, geleneksel anne-babalık rolleri ile anne-baba eğitimlerine olan ihtiyaç da bir o kadar artmıştır.

1996 yılında Amman'da yapılan "*Herkes için Eğitim*" toplantısında, bir çocuğun eğitime başlamasında örgün eğitim yaşının geç olduğu; öğrenmenin doğumla başladığının bilinci ile temel eğitiminde doğumla başlaması gerektiği ve erken yaşlardaki öğrenmenin sonraki yaşlardaki öğrenmenin temelini oluşturduğu belirtilmiştir (Kartal, 2008: 48). Anlaşılacağı üzere, çocuk eğitimi doğumdan önce anne karnında başlayıp doğumdan sonra sırasıyla aile, okul ve sosyal çevrede devam eden ve bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Bununla birlikte, geçtiğimiz yüzyıllarda çocuğun okula başlaması ile beraber eğitimde sadece öğretmenler sorumluluk sahibi olurken, 21.yüzyıla geldiğimiz şu günlerde ailede bu sorumluluğun parçası olarak görülmektedir. Ailelerin farklı gereksinimleri ve durumları (sosyo-ekonomik düzey, eğitim durumları vb.) gözönünde bulundurularak evde, kurumda, hem evde hem kurumda gerek mobil hizmetler gerekse uzaktan öğretim yöntemleri ile anne babalara eğitim imkanları sunulmaktadır.

İngiltere'de anne-baba eğitime toplumun geleceği ve devamı için özel bir önem verilmektedir. İngiltere hükümeti Sure Start Programı kapsamında yerel yönetimler başta olmak üzere çok amaçlı toplum merkezleri ile yaptığı proje ve hizmetlerle anne babalara doğum öncesinden başlayarak 5 yaşa kadar olan çocuklarına çeşitli hizmetler götüren geniş bir çocuk bakımı ve eğitimi ağı oluşturmuştur. Anne-baba eğitimleri için Sure Start Çocuk Merkezlerinde çeşitli aktiviteler düzenlenmektedir ve internet aracılığıyla ebeveynlere ulaşım sağlanmaktadır. Bu eğitimlerde, anne-çocuk ilişkisinin bebeklik döneminden itibaren emzirme, bebek masajı ve oyun oynama, çocuk beslenmesi, bebeğin ve çocuğun davranışlarını anlamaya yönelik eğitimler ile desteklendiği görülmektedir. Ayrıca ikiz çocukları olan ebeveynler ile genç ebeveynlere vb. yönelik anne babaları kaynaştıran ve birbirlerinden destek almalarını sağlayan grup eğitimleri de yapılmaktadır. Babalara yönelik etkinlikler azınlıkta olmakla beraber daha çok çocukları ile oyun oynamaya ve diğer babalarla iletişim kurmaya yönelik etkinlikleri kapsamaktadır. Bu bağlamda, annelere yönelik eğitimlerin yoğunlukta olduğu, babalara yönelik eğitimlerin daha az olduğu söylenebilir. Erken çocuklukta çocuğu bulunan ailelerin sosyalleşmelerine ve ortak sorunlarını konuşup birbirlerinden bir şeyler öğrenmelerini sağlayan kulüpler ve etkinlikler de dikkat çekicidir.

Londra Üniversitesi'nden Nigel Lloyd, Dr. Margaret O'Brien, ve Profesör Charlie Lewis'in 2003 yılında yapmış olduğu Sure Start'ın Ulusal Değerlendirmesi (National Evaluation of Sure Start) ve Fathers in Sure Start ikinci temalı çalışmalarında; Sure Start Programına katılan babalar hakkında, 73 program personeli ve 42 baba/erkek bakıcı ve anne/kadın bakıcılar ile görüşmeler yapmışlardır. Sure Start yerel programlarına baba katılımının az olmasının nedenleri Türkiye'deki durumla benzer özellikler göstermektedir. Bunlar;

- ▲ Ağırlıklı olarak kadın ortamının varlığı/erkek varlığının eksikliği,

- ▲ Merkezlerin açılış saatleri ile babaların çalışma saatleri arasındaki farklılıklar,
- ▲ Çocuk bakımında geleneksel ve toplumsal cinsiyet rolleri,
- ▲ Hizmetlerin kadın merkezli rolü,
- ▲ Sure Start hakkında bilgi eksikliğidir (Lloyd ve diğerleri, 2003, 40-47). Bu çalışmada programın açılış saatlerinin genişletilmesi (akşamları ve hafta sonlarını dahil etme), programın erkek ilgileri üzerine tasarlanması (marangozluk, spor vb.), baba odaklı hizmet sunumunun artırılması ve gönüllü sektör ortakları ve uzman eğitimcilerin rehberliği ile farklı deneyimleri ve gereksinimleri olan babalara hizmet götürülmesi önerilmiştir (Lloyd ve diğerleri, 2003, 64).

Görüldüğü üzere, İngiltere’de anne-baba eğitimi Sure Start başlığı altında pek çok duruma yönelik (ilkyardım, bebek masajı, bebek yogası, babalarla oyun, bebeği anlamak, doğum öncesi destek, oyun seansları, konuşma ve dil terapisi) hazırlanmış alt programlar vasıtasıyla başarıyla yürütülmektedir. Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı önderliğinde yürütülen 0-19 yaş aile eğitimi programı İngiltere’deki gibi farklı durumlara ve gruplara yönelik hazırlanmış alt programlar vasıtasıyla zenginleştirilebilir. Yine İngiltere’deki gibi ailelerin sosyalleşmelerine yönelik alt programlar (baby club, baby cafe gibi) tasarlanabilir ve bunlar için fiziki imkanlar oluşturulabilir. Ayrıca genç anneler, ikiz bebek aileleri, özel durumu olan çocuğu bulunan aileler ve bakıcılık mesleğini icra edenler gibi gruplar için programlar düzenlenebilir, öte yandan var olan programlara ailedeki diğer kardeşlerin varsa diğer aile büyüklerinin de birlikte katılabileceği etkinlikler eklenebilir.

Göçmen ailelerin eğitimi Türkiye’de de son yıllarda önemli bir husus olmaya başlamıştır. Bu bağlamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından Kilis Elbeyli ve Adana Sarıçam çadırkentleri pilot olarak kabul edilmiş ve Suriyeli eğitici adayları eğitilmiş (9-12 Aralık 2014), Aile Eğitim Programı içeriğinden ihtiyaçları karşılayacağı düşünülen 19 konu tespit edilmiş ve eğitimlerin verilmesine başlanmıştır(www.aep.gov.tr). Bu çalışma, hedef grubun özellikleri ve öğrenme ihtiyaçları göz önüne alınarak güncellenebilir ve tüm Türkiye genelinde yaygınlaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, (2011). Türkiye’de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları. Ankara. Net Ofset.
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2006). Yerinde Bilgi Edinme Projesi-İngiltere Raporu. <http://ailetoplum.aile.gov.tr/raporlar> adresinden 21 Nisan 2015 tarihinde erişildi.
- Anandalakshmy, S. & Balagopal, I. (1999). Mobile Creches at Delhi, Bombay and Pune, India, ECDD the Construction Sites. *Early Childhood Counts: Programming Resources for Early Childhood Care and Development*. Washington D.C. World Bank.
- Ayhan, Serap. (1989). Andragoji: Yetişkinlerde Öğrenme Konusunda Yeni Bir Teknoloji. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 22(2), 529-546.
- Bağcı, E. (2011). Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Türkiye’de Yaşam Boyu Eğitim Politikaları. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30(2), 139-173.
- Berberoğlu, B. (2010). Yaşamboyu Öğrenme ile Bilgi ve İletişim Teknolojileri Açısından Türkiye’nin Avrupa Birliği’ndeki Konumu. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 5 (2), 113-126.
- Çağdaş, A., Şahin Seçer, Z. (2004). *Mutlu ve Sağlıklı Yarınlar İçin Anne Baba Eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Duman, A. (2000). *Yetişkinler Eğitimi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Göksan, T. ve Uzundurukan, S. ve Keskin, S. (2009). Yaşam Boyu Öğrenme ve Avrupa Birliği’nin Yaşam Boyu Öğrenme Programları. S. Altın (Ed.), *1. İnşaat Mühendisliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. (ss. 143-151). Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği İnşaat Mühendisleri Odası, Antalya.
- Gündoğan, N. (2003). Avrupa Birliği’ne Üye Ülkelerde Bir İstihdam Politikası Aracı Olarak Yaşam Boyu Öğrenme ve Bazı Örnek Program ve Uygulamalar. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*. 7 (2), 299-312.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (11-16 Mayıs 1989). Okul Öncesi Eğitimi ve Bir Erken Destek Modeli Olarak Anne Eğitimi. *Ya-Pa* 6. *Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul*.

- Kartal, H. (2008). *Geçmişten Günümüze Erken Çocukluk Eğitimi Uygulamaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Kaymak Özmen, S. (2013). Anne Baba Eğitim Programının Çocuklardaki Davranış Sorunları ve Anne Babaların Depresyon Düzeylerine Etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 38 (167), 98-113.
- Knowles, M. (1996). *Yetişkin Öğrenenler GözArdı Edilen Bir Kesim* (çev. Serap Ayhan). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Lloyd, N., O'Brien, M. & Lewis, C. (2003). The National Evaluation of Sure Start and This Second Themed Study: Fathers in Sure Start. University of London. <<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/adresinden> 20 Nisan 2015 tarihinde erişildi.
- Miser, R. (2002). "Küreselleşen" Dünyada Yetişkin Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1-2), 55-60.
- Oğuzkan, F. (1981). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. (2. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi Çalışma Ziyaretleri Raporu (2012). <http://tegm.meb.gov.tr/www/okul-oncesi-egitimin-quclendirilmesi-projesi-calisma-ziyaretleri-raporu> adresinden 5 Haziran 2015 tarihinde erişildi.
- Ömeroğlu Turan, E. (1999). "M.E.B. Halk Eğitimi Merkezlerinde Uygulanan Anne Eğitimi Kurslarına Genel Bakış". *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı: 142. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/Milli_Egitim_Dergisi.html adresinden 7 Haziran 2015 tarihinde erişildi.
- Özdemir, O. (2012). Ailelerin Danışmanlık, Rehberlik ve Eğitim Gereksinimlerinin Karşlanması. Cavkaytar, A. (Ed.). *Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği*. (177-214), Ankara: Vize Yayıncılık.
- Tezel Şahin, F., Özyürek, A. (2012). Anne-Baba Eğitimi ve Türkiye'de Uygulanan Aile Eğitim Programları. Güler, T. (Ed.) *Anne Baba eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Titmus, C., Buttedahl, P., Ironside, D. & Lengrad, P. (1997). *Yetişkin Eğitimi Terimleri* (çev. A. Ferhan Oğuzkan), (2. Baskı). Ankara: UNESCO, Uluslararası Eğitim Bürosu.
- Toprak, M. ve Erdoğan, A. (2012). Yaşamboyu Öğrenme: Kavram, Politika, Araçlar ve Uygulama. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(2), 69-91.
- Ural, O. (2009). Yetişkin Eğitiminde Program Alanları. Yıldız, A. ve Uysal, M. (Ed.) *Yetişkin Eğitimi* (177-198). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Ültanır, E. ve Ültanır, G. (2005). Estonya, İngiltere ve Türkiye'de Yetişkinler Eğitiminde Profesyonel Standartlar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 1-23.
- Üstünoğlu, Ü. (1991). Okul Öncesi Dönemdeki Aile Eğitiminde Benimsenebilecek Farklı Yaklaşımlar, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4 (1-2), 121-133.
- Yavuzer, H. (Ed.). (2011). *Ana Baba Okulu*. (19. Basım). Ankara: Remzi Kitabevi.
- Yazar, T. (Nisan, 2012). Yetişkin Eğitiminde Hedef Kitle. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 7.s. 21-30.
- Yıldız, A. (2004). Türkiye'de ki Yetişkin Eğitimi Araştırmalarına Toplu Bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 37 (1), 78-97.

İnternet Kaynakları:

<http://www.aep.gov.tr/> (07.06.2015)

<http://www.nidirect.gov.uk/> (22.04.2015)

www.surestartexeter.org.uk/ (21.04.2015)

<http://www.westexe.childrencentre.org/> (21.04.2015)

<http://www.education.gov.uk/commissioning-toolkit/Programme/Index> (28.05.2015)